

Asia: VN/9873/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi lahjontaa koskevaan Euroopan neuvoston rikosoikeudelliseen yleissopimukseen tehdyn varauman peruuttamisen hyväksymisestä ja laiksi rikoslain muuttamisesta.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

ALUKSI

Suomea pidetään yhtenä maailman vähiten korruptoituneista maista. Tästä olisi virheellistä päätellä, ettei Suomessa ole korruptiota. Osaltansa korruptiotapausten vähäisyyttä voidaankin selittää sillä, ettei Suomessa ole ollut riittävästi keinoja reagoida korruptiiviseen käyttäytymiseen. Ehdotettua vaikutusvallan kauppaamisrikosta voidaankin pitää kriminaalipoliittisesti perusteltuna ja hyväksyttävänä lainsäädäntöehdotuksena, etenkin, kun huomioidaan, että korruptio on demokraattista oikeusvaltiota heikentävä ilmiö.

Huomiota kiinnittää, että eduskunta on jo vuonna 2010 edellyttänyt, että hallitus ryhtyy kiireellisesti valmistelemaan lainsäädäntöehdotuksen vaikutusvallan väärinkäytön kriminalisoimiseksi (EV 373/2010 vp). Aivan pikakaistaa ehdotus vaikutusvallan väärinkäytön kriminalisoimiseksi ei ole edennyt. Ilmeisesti korruptioon onkin alettu suhtautua aikaisempaa vakavammin, koska ehdotettuun kriminalisointiin aikaisemmin liitetyt ongelmat ja vaikeudet ovat pysyneet samoina. Enää näiden ongelmien ei ole kuitenkaan katsottu olevan este kriminalisoida vaikutusvallan väärinkäyttöä.

Ehdotetun vaikutusvallan väärinkäyttökriminalisoinnin (vaikutusvallan kauppaamisrikoksen) merkityssisältö on sinänsä hankalasti hahmotettava ja lisäksi kriminalisointi sisältää useita epämääräisiä käsitteitä. Toisaalta luonnos hallituksen esitykseksi on hyvin laadittu, eli siihen perehtymällä säännön merkityssisältö alkaa avautua. Vaikka lähtökohtaisesti kielletyn ja sallitun välisen rajan olisi syytä käydä mahdollisimman tarkasti ilmi jo lain sanamuodosta, vaikutusvallan väärinkäytön kohdalla kiellettyä menettelyä ei liene mahdollista määritellä ehdotettua sanamuotoa

yksinkertaisemmin. Tekona vaikutusvallan väärinkäyttö onkin niin moniulotteinen, että lain esitöissä on syytä pyrkiä konkretisoimaan kriminalisoinnin sekä sen sisältämien käsitteiden merkitysisältöä myös tyyppitapaargumentaatiota hyödyntäen.

Lausunrossani kiinnitän huomiota kahteen asiaan.

TUNNUSMERKISTÖN SUOJELUOBJEKTI

Monitulkintaisten rikostunnusmerkistöjen tulkinnassa ja soveltamisessa olennaista merkitystä annetaan kriminalisoinnin suojeluobjektille (oikeushyvälle). Niinpä myös vaikutusvallan kauppaamisrikoksessa kielletyn (vaikutusvallan väärinkäyttö) ja sallitun (hyväksytyt lobbaus) välistä rajapintaa tulkittaessa arvioidaan, onko teko loukannut tai ollut omiaan loukkaamaan kriminalisoinnilla suojeltavaa oikeushyvää.

Vaikutusvallan kauppaamisrikoksessa suojeluobjekti on luottamus päätöksenteon riippumattomuuteen. Niinpä tavoitteena on, ettei ihmisten luottamus päätöksenteon asianmukaisuuteen horju (luonnoksen s. 38). Tulkintani mukaan hallituksen esityksen luonnosta voidaan lukea siten, että teon on oltava omiaan horjuttamaan ihmisten luottamusta jokseenkin konkreettisesti, jotta tekoa voidaan pitää vaikutusvallan kauppaamisrikoksena (erityisesti luonnoksen s. 38). Toisaalta hallituksen esityksen luonnosta voi tulkita myös siten, että ihmisten luottamusta vähäisestikin vaarantava tai horjuttava teko voisi tulla arvoiduksi vaikutusvallan kauppaamisrikoksena (erityisesti luonnoksen s. 38). Tätä tulkintaa tukee sekin, ettei kysymyksessä ole seurausrikos, eli teon ei sinänsä tarvitse konkreettisesti horjuttaa luottamusta päätöksenteon riippumattomuutteen. Riittävää on, että teko on ollut omiaan horjuttamaan ihmisten luottamusta päätöksenteon riippumattomuuteen.

Pitäisin perusteltuna, että lain esitöissä täsmennettäisiin ja konkretisoidaisiin sitä, kuinka voimakkaasti teon on horjutettava tai oltava omiaan horjuttamaan ihmisten luottamusta päätöksenteon asianmukaisuuteen, jotta teko allokoituisi kielletyksi vaikutusvallan kauppaamiseksi. Samalla selkeytyisi rajanpinta vaikutusvallan väärinkäytön sekä sallitun lobbaamisen välillä.

VÄLIHENKILÖ

Ehdotettu sääntely ei sisällä tunnusmerkkiä, joka konkretisoisi välihenkilön todellisen tai oletetun vaikutusvallan perusteita. Myöskään hallituksen esityksen luonnoksesta ei saa juuri johtoa sen pohtimiseen, minkälainen ammatillisen tai sosiaalisen aseman perustella välihenkilöllä voidaan sanoa olevan todellista tai oletettua vaikutusvaltaa virkamieheen ja kansanedustajaan. Toisaalta luonnoksessa todetaan, että rikosvastuuta ei” – – abstraktia vaarantamista koskevan tunnusmerkin

vuoksi voitaisi kohdistaa esimerkiksi henkilöön, jolla ei objektiivisen etukäteistarkastelun mukaan olisi mahdollisuuksia vaikuttaa tunnusmerkistössä kuvatulla tavalla kyseessä olevaan päätöksentekoon tai päätöksenteon valmisteluun.” (luonnoksen s. 39).

Tyypillisesti abstrakteissa vaarantamisrikoksissa vaaraedellytyksen käsillä ololle ei ole asetettu erityisen tiukkoja kriteereitä. Esimerkiksi törkeässä rattijuopumuksessa katsotaan aika helpostikin, että teko on ollut omiaan aiheuttamaan vaaraan toisen turvallisuudelle, jos muut törkeän rattijuopumuksen vastuun edellytykset ovat käsillä. Samalla logikalla voitaisiin ajatella, että pienikin epäily henkilön mahdollisuudesta vaikuttaa virkamiehen tai kansanedustajan päätöksentekoon tai päätöksenteon valmisteluun voisi synnyttää ehdotetussa kriminalisoinnissa tarkoitetun välinhenkilön aseman. Toisaalta tämänkaltainen tulkinta voisi johtaa ongelmallisiin tilanteisiin esimerkiksi etäisempien sukulaisuus- ja ystävyysuhteiden kohdalla. Selkeyden vuoksi pitäisin perusteltuna, että lain esitöissä konkretisoitaisiin esimerkein, minkälaisen ammatillisen tai sosiaalisen aseman perusteella välihenkilöllä voitaisiin todeta olevan kriminalisoinnissa tarkoitettua vaikutusvaltaa.

Tatu Hyttinen
Turun yliopisto